

PARADIGME DE PROGRAMARE

Curs 2

Recursivitate pe stivă / pe coadă / arborescentă. Calcul Lambda.

1

Tipuri de recursivitate – Cuprins

- Importanța recursivității în paradigma funcțională
- Recursivitate pe stivă
- Recursivitate pe coadă
- Recursivitate arborescentă
- Comparatie între tipurile de recursivitate
- Transformarea în recursivitate pe coadă

2

2

Recursivitate

Teza lui Church: Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive).

Recursivitate

- Singura modalitate de a prelucra date de dimensiune variabilă (în lipsa iterației)
- Elegantă (derivă direct din specificația formală / din axiome)
- Minimală (cod scurt, ușor de citit)
- Ușor de analizat formal (ex: demonstrații prin inducție structurală)
- Poate fi ineficientă: Se așteaptă rezultatul fiecărui apel recursiv pentru a fi prelucrat în contextul apelului părinte. Astfel, contextul fiecărui apel părinte trebuie salvat pe stivă pentru momentul ulterior în care poate fi folosit în calcul.

Problema

Pentru o lizibilitate sporită și aceeași putere de calcul (v. Teza lui Church), plătim uneori un preț mai mare (consum mare de memorie care poate duce chiar la nefuncționare – stack overflow).

3

3

Tipuri de recursivitate – Cuprins

- Importanța recursivității în paradigma funcțională
- Recursivitate pe stivă
- Recursivitate pe coadă
- Recursivitate arborescentă
- Comparatie între tipurile de recursivitate
- Transformarea în recursivitate pe coadă

4

4

Exemplu – recursivitate pe stivă

```

1. (define (fact-stack n)
2.   (if (zero? n)
3.       1                                rezultatul apelului recursiv este așteptat
4.       (* n (fact-stack (- n 1)))) ← pentru a fi înmulțit cu n

```

> (fact-stack 3) ← apelul curent este marcat cu verde
 ceea ce tocmai s-a depus pe stivă e marcat cu roz
 ceea ce urmează să se scoată de pe stivă e marcat cu mov

5

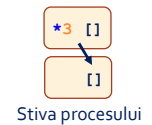
Exemplu – recursivitate pe stivă

```

1. (define (fact-stack n)
2.   (if (zero? n)
3.       1
4.       (* n (fact-stack (- n 1))))

```

> (fact-stack 3)
 > (* 3 (fact-stack 2))

6

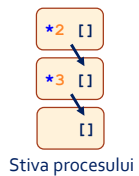
Exemplu – recursivitate pe stivă

```

1. (define (fact-stack n)
2.   (if (zero? n)
3.       1
4.       (* n (fact-stack (- n 1))))

```

> (fact-stack 3)
 > (* 3 (fact-stack 2))
 > (* 3 (* 2 (fact-stack 1)))

7

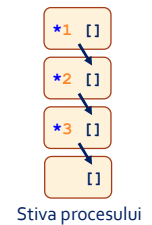
Exemplu – recursivitate pe stivă

```

1. (define (fact-stack n)
2.   (if (zero? n)
3.       1
4.       (* n (fact-stack (- n 1))))

```

> (fact-stack 3)
 > (* 3 (fact-stack 2))
 > (* 3 (* 2 (fact-stack 1)))
 > (* 3 (* 2 (* 1 (fact-stack 0))))

8

Exemplu – recursivitate pe stivă

```

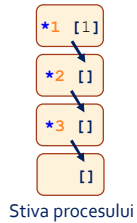
1. (define (fact-stack n)
2.   (if (zero? n)
3.       1
4.       (* n (fact-stack (- n 1)))))

```

```

>(fact-stack 3)
>(* 3 (fact-stack 2))
>(* 3 (* 2 (fact-stack 1)))
>(* 3 (* 2 (* 1 (fact-stack 0))))
>(* 3 (* 2 (* 1 1)))

```


9

Exemplu – recursivitate pe stivă

```

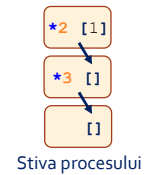
1. (define (fact-stack n)
2.   (if (zero? n)
3.       1
4.       (* n (fact-stack (- n 1)))))

```

```

>(fact-stack 3)
>(* 3 (fact-stack 2))
>(* 3 (* 2 (fact-stack 1)))
>(* 3 (* 2 (* 1 (fact-stack 0))))
>(* 3 (* 2 (* 1 1)))
>(* 3 (* 2 1))

```


10

9

10

Exemplu – recursivitate pe stivă

```

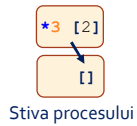
1. (define (fact-stack n)
2.   (if (zero? n)
3.       1
4.       (* n (fact-stack (- n 1)))))

```

```

>(fact-stack 3)
>(* 3 (fact-stack 2))
>(* 3 (* 2 (fact-stack 1)))
>(* 3 (* 2 (* 1 (fact-stack 0))))
>(* 3 (* 2 (* 1 1)))
>(* 3 (* 2 1))
>(* 3 2)

```


11

11

Exemplu – recursivitate pe stivă

```

1. (define (fact-stack n)
2.   (if (zero? n)
3.       1
4.       (* n (fact-stack (- n 1)))))

```

```

>(fact-stack 3)
>(* 3 (fact-stack 2))
>(* 3 (* 2 (fact-stack 1)))
>(* 3 (* 2 (* 1 (fact-stack 0))))
>(* 3 (* 2 (* 1 1)))
>(* 3 (* 2 1))
>(* 3 2)
>6

```


12

12

Observații – recursivitate pe stivă

- **Timp:** $\Theta(n)$ (se efectuează n înmulțiri și stiva se redimensionează de 2^n ori)
- **Spațiu:** $\Theta(n)$ (ocupat de stivă)
- **Calcul:** realizat integral la revenirea din recursivitate
- **Stiva:** reține contextul fiecărui apel părinte, pentru momentul revenirii (starea programului se regăsește în principal în starea stivei)

```

>(fact-stack 3)
>>(* 3 (fact-stack 2))
>>(* 3 (* 2 (fact-stack 1)))
>>(* 3 (* 2 (* 1 (fact-stack 0))))
>>(* 3 (* 2 (* 1 1)))
>>(* 3 (* 2 1))
>>(* 3 2)
>6

```

Diagram illustrating the stack state during the execution of `(fact-stack 3)`. The vertical axis is labeled "timp" (time) and the horizontal axis is labeled "spațiu" (space). The stack grows downwards from the top of the diagram, with the root call `(fact-stack 3)` at the top and the final result `6` at the bottom.

13

13

Comparație cu rezolvarea imperativă

```

1. int i, factorial = 1;
2. for (i = 2; i <= n; i++)
3.     factorial *= i;

```

- **Timp:** $\Theta(n)$ (se efectuează n înmulțiri)
- **Spațiu:** $\Theta(1)$ (în orice moment, în memorie sunt reținute doar 3 valori, pentru variabilele i , n , `factorial`)
 - Rezultatul se construiește în variabila `factorial` pe măsură ce avansăm în iterație
 - Putem obține același comportament într-o variantă recursivă?

14

14

Tipuri de recursivitate – Cuprins

- Importanța recursivității în paradigma funcțională
- Recursivitate pe stivă
- **Recursivitate pe coadă**
- Recursivitate arborescentă
- Comparație între tipurile de recursivitate
- Transformarea în recursivitate pe coadă

15

15

Exemplu – recursivitate pe coadă

```

1. (define (fact-tail n)
2.   (fact-tail-helper n 1))
3.
4. (define (fact-tail-helper n fact)
5.   (if (zero? n)
6.       fact
7.       (fact-tail-helper (- n 1) (* n fact))))

```

Diagram illustrating the tail call in the `fact-tail-helper` function. The function call `(fact-tail-helper (- n 1) (* n fact))` is highlighted in green. Annotations indicate that the result is constructed in the `fact` variable, and the recursive call is made in a tail position, allowing for tail call optimization. The final result of the function is also indicated.

[]

Stiva procesului

16

16

Exemplu – recursivitate pe coadă

```

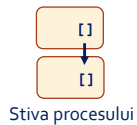
1. (define (fact-tail n)
2.   (fact-tail-helper n 1))
3.
4. (define (fact-tail-helper n fact)
5.   (if (zero? n)
6.       fact
7.       (fact-tail-helper (- n 1) (* n fact))))

```

```

>(fact-tail-helper 3 1)
>(fact-tail-helper 2 3)

```


Stiva procesului

17

Exemplu – recursivitate pe coadă

```

1. (define (fact-tail n)
2.   (fact-tail-helper n 1))
3.
4. (define (fact-tail-helper n fact)
5.   (if (zero? n)
6.       fact
7.       (fact-tail-helper (- n 1) (* n fact))))

```

```

>(fact-tail-helper 3 1)
>(fact-tail-helper 2 3)
>(fact-tail-helper 1 6)

```


Stiva procesului

18

Exemplu – recursivitate pe coadă

```

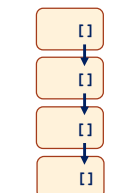
1. (define (fact-tail n)
2.   (fact-tail-helper n 1))
3.
4. (define (fact-tail-helper n fact)
5.   (if (zero? n)
6.       fact
7.       (fact-tail-helper (- n 1) (* n fact))))

```

```

>(fact-tail-helper 3 1)
>(fact-tail-helper 2 3)
>(fact-tail-helper 1 6)
>(fact-tail-helper 0 6)

```


Stiva procesului

19

Exemplu – recursivitate pe coadă

```

1. (define (fact-tail n)
2.   (fact-tail-helper n 1))
3.
4. (define (fact-tail-helper n fact)
5.   (if (zero? n)
6.       fact
7.       (fact-tail-helper (- n 1) (* n fact))))

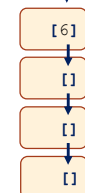
```

```

>(fact-tail-helper 3 1)
>(fact-tail-helper 2 3)
>(fact-tail-helper 1 6)
>(fact-tail-helper 0 6)
>6

```

rezultatul celui mai adânc apel
recursiv se va transmite
neschimbat către apelul inițial

Stiva procesului

20

Exemplu – recursivitate pe coadă

```

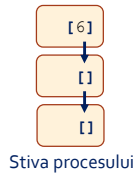
1. (define (fact-tail n)
2.   (fact-tail-helper n 1))
3.
4. (define (fact-tail-helper n fact)
5.   (if (zero? n)
6.       fact
7.       (fact-tail-helper (- n 1) (* n fact))))

```

```

>(fact-tail-helper 3 1)
>(fact-tail-helper 2 3)
>(fact-tail-helper 1 6)
>(fact-tail-helper 0 6)
>6

```


21

Exemplu – recursivitate pe coadă

```

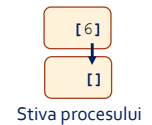
1. (define (fact-tail n)
2.   (fact-tail-helper n 1))
3.
4. (define (fact-tail-helper n fact)
5.   (if (zero? n)
6.       fact
7.       (fact-tail-helper (- n 1) (* n fact))))

```

```

>(fact-tail-helper 3 1)
>(fact-tail-helper 2 3)
>(fact-tail-helper 1 6)
>(fact-tail-helper 0 6)
>6

```


22

21

22

Exemplu – recursivitate pe coadă

```

1. (define (fact-tail n)
2.   (fact-tail-helper n 1))
3.
4. (define (fact-tail-helper n fact)
5.   (if (zero? n)
6.       fact
7.       (fact-tail-helper (- n 1) (* n fact))))

```

```

>(fact-tail-helper 3 1)
>(fact-tail-helper 2 3)
>(fact-tail-helper 1 6)
>(fact-tail-helper 0 6)
>6

```


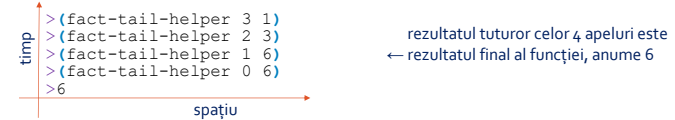
23

23

Observații – recursivitate pe coadă

Creșterea stivei nu mai este necesară. Rezultatul unui nou apel recursiv nu mai este așteptat de apelul părinte pentru a participa la un nou calcul, ci este chiar rezultatul final. Astfel, contextul apelului părinte poate fi șters din memorie. Această optimizare se numește **tail-call optimization** și este realizată de un compilator inteligent care detectează situația în care apelul recursiv este „la coadă” (nu mai participă la calcule ulterioare).

- **Timp:** $\Theta(n)$ (se efectuează n înmulțiri)
- **Spațiu:** $\Theta(1)$ (ocupat de variabilele n și $fact$, care rețin starea programului)
- **Calcul:** realizat integral pe avansul în recursivitate

24

24

Tipuri de recursivitate – Cuprins

- Importanța recursivității în paradigma funcțională
- Recursivitate pe stivă
- Recursivitate pe coadă
- Recursivitate arborescentă
- Comparatie între tipurile de recursivitate
- Transformarea în recursivitate pe coadă

25

25

Exemplu – recursivitate arborescentă

```

1. (define (fibonacci n)
2.   (if (< n 2)
3.       n
4.       (+ (fibonacci (- n 1)) (fibonacci (- n 2)))))
    
```

rezultatele a 2 apeluri recursive sunt așteptate pentru a fi adunate între ele

```

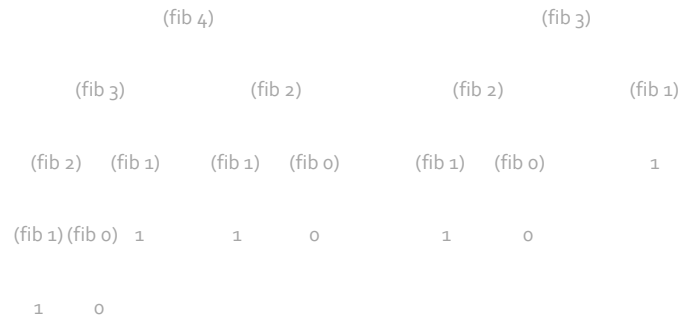
> (fibonacci 3)
> (fibonacci 2)
> (fibonacci 1)
< 1
> (fibonacci 0)
< 0
< 1
> (fibonacci 1)
< 1
< 2
    
```

← (fibonacci 1) se calculează de 2 ori, iar numărul de calcule redundante crește exponențial cu n

26

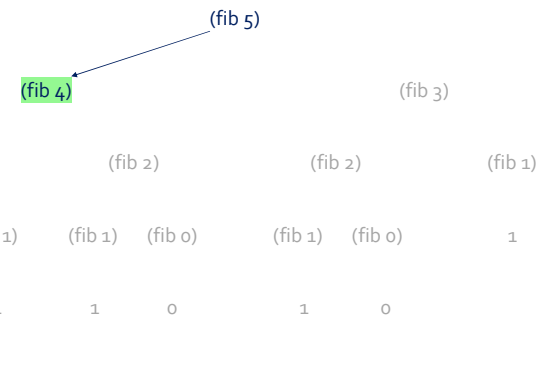
26

(fib 5)

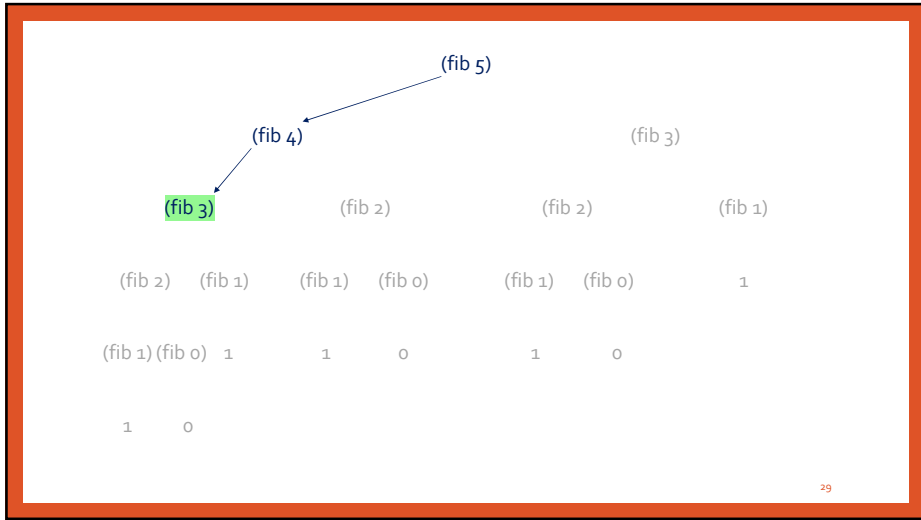
27

27

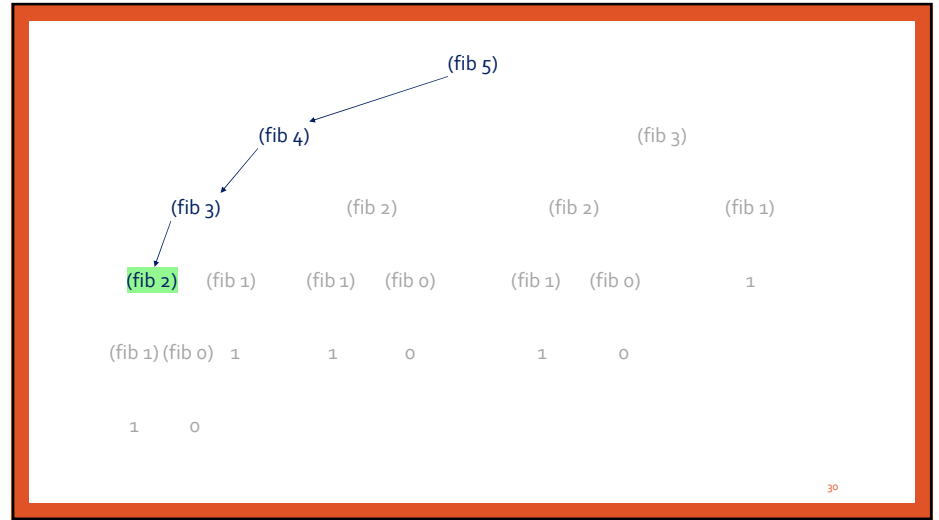

28

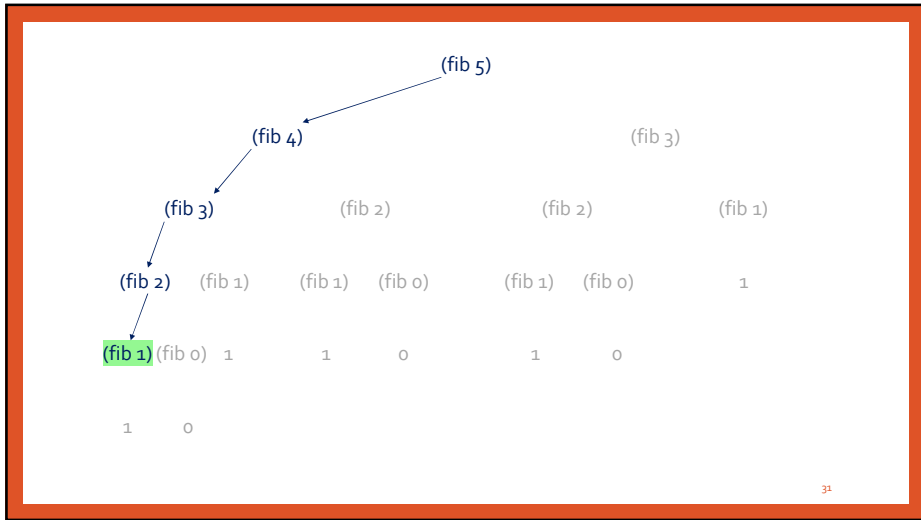
28

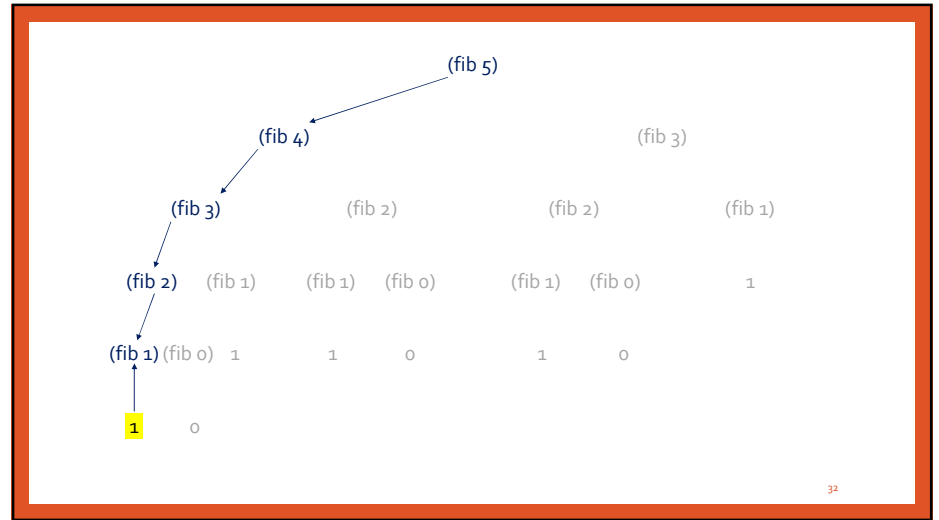
29

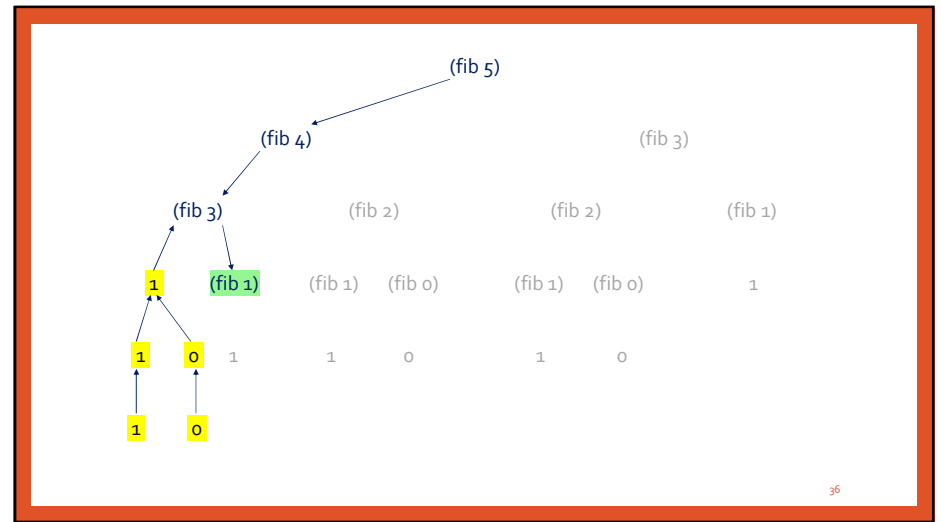
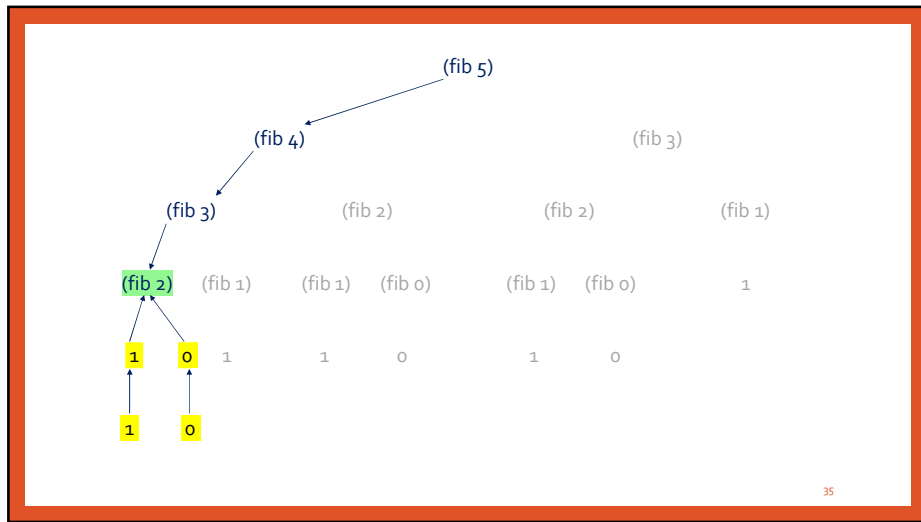
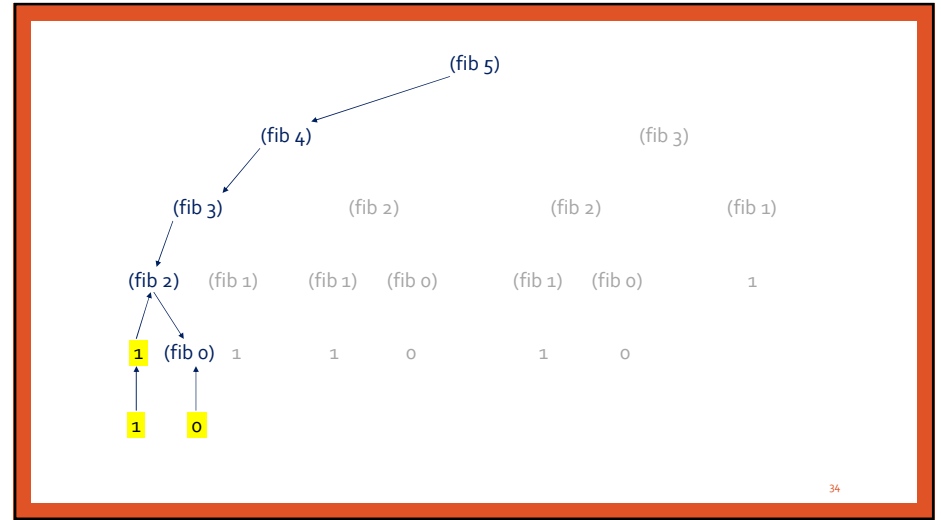
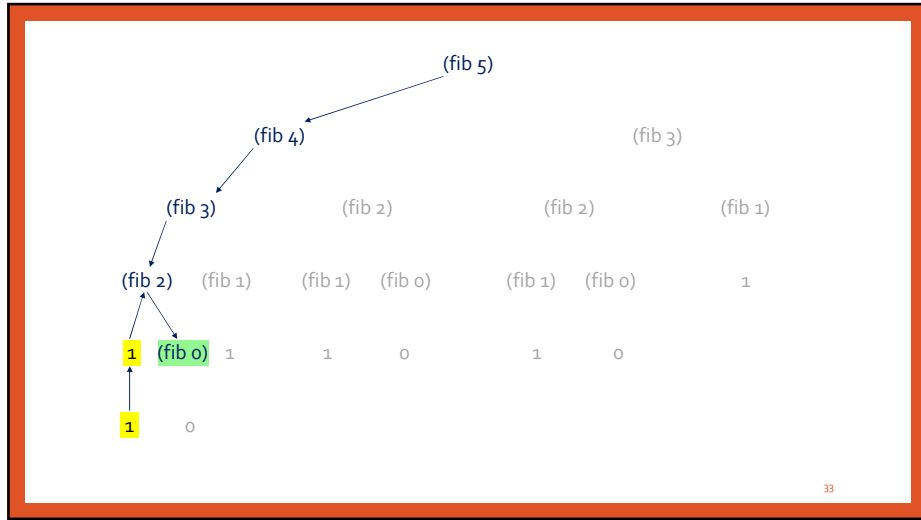
30

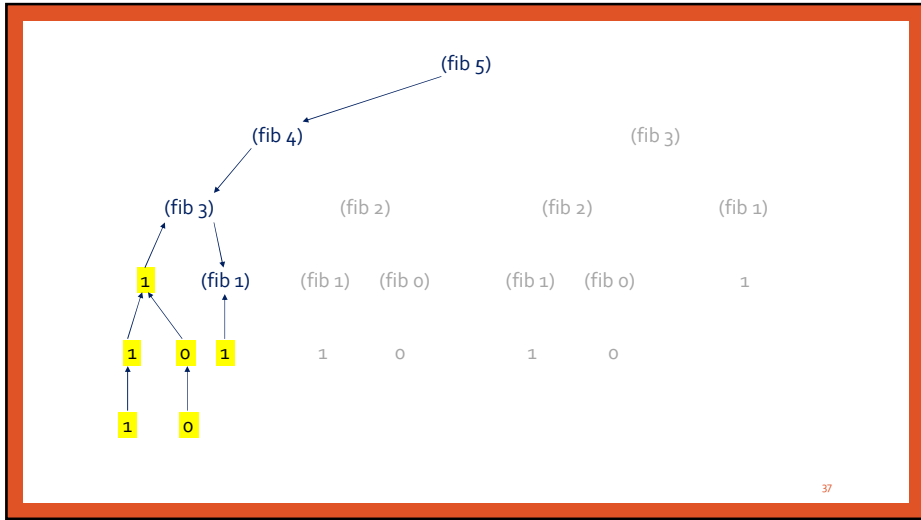

31

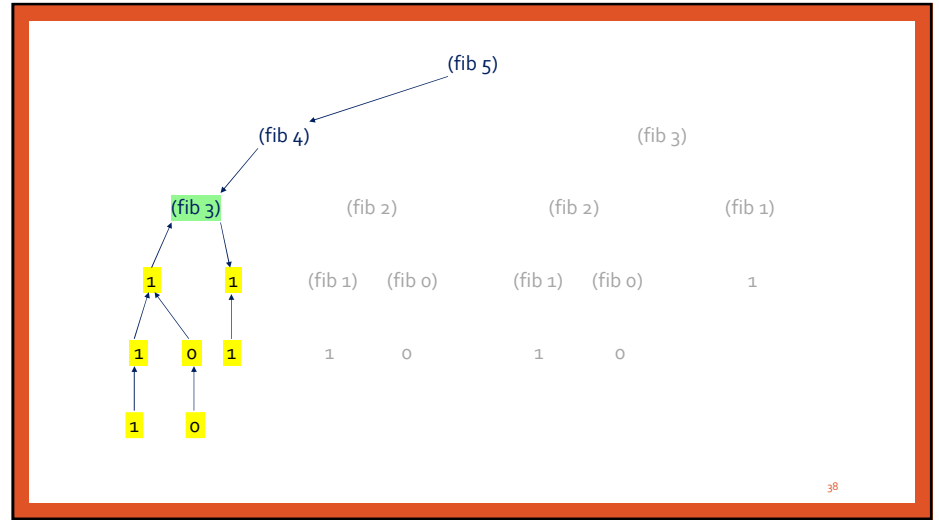

32

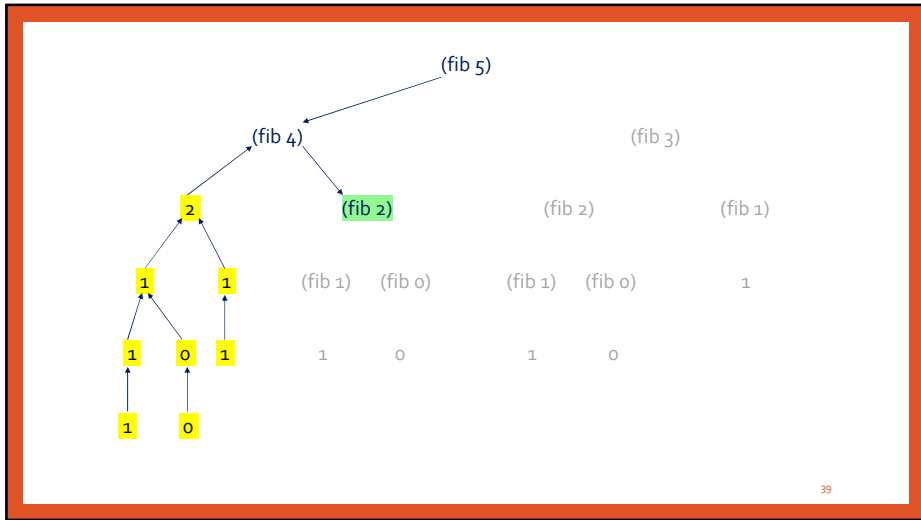

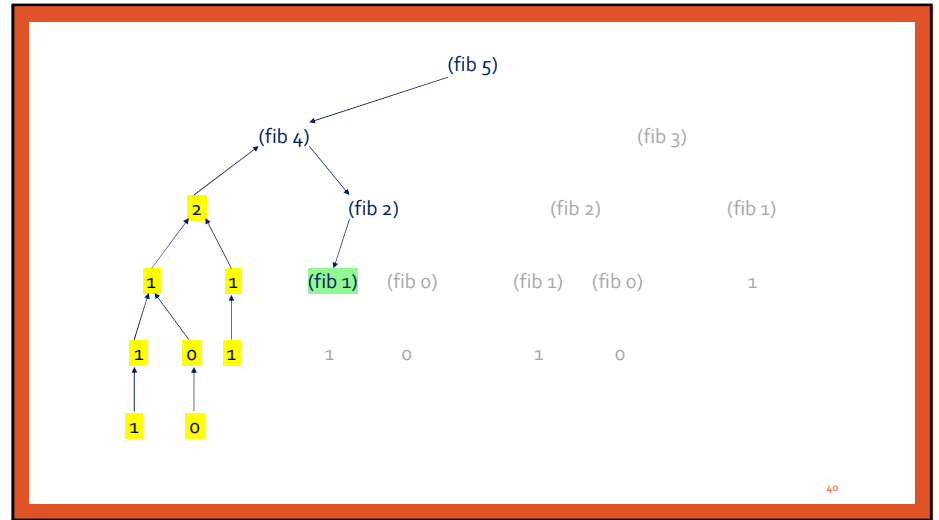
37

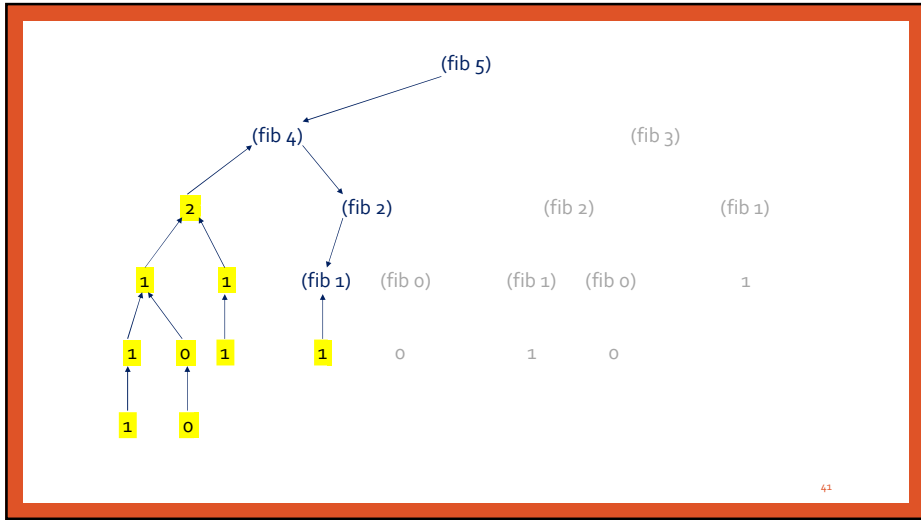
38

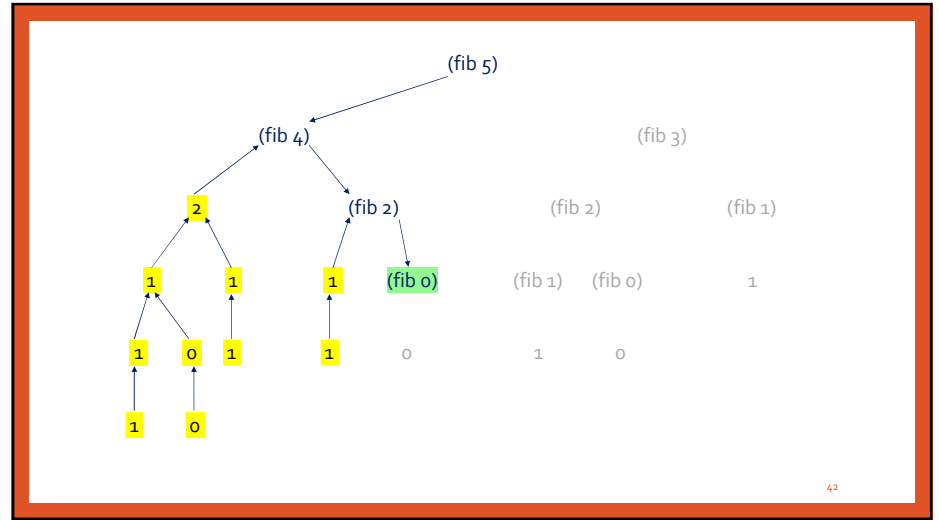
39

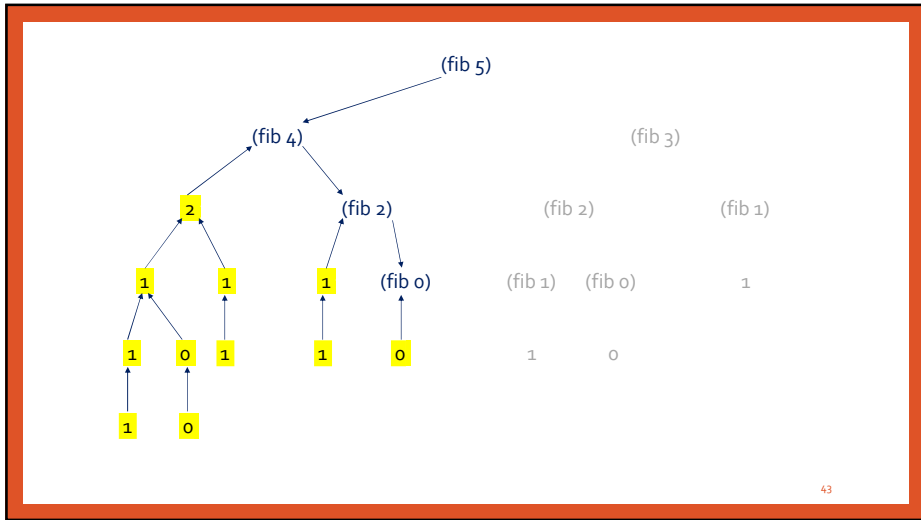
40

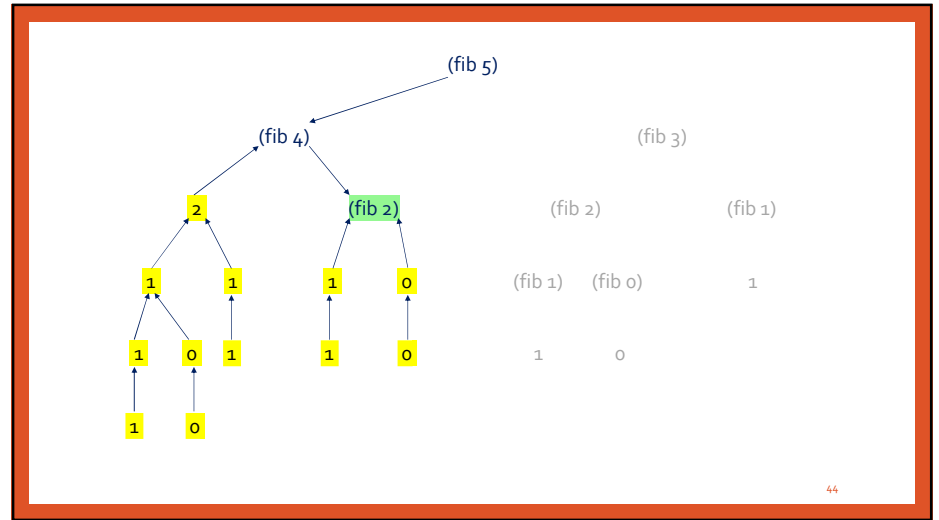
41

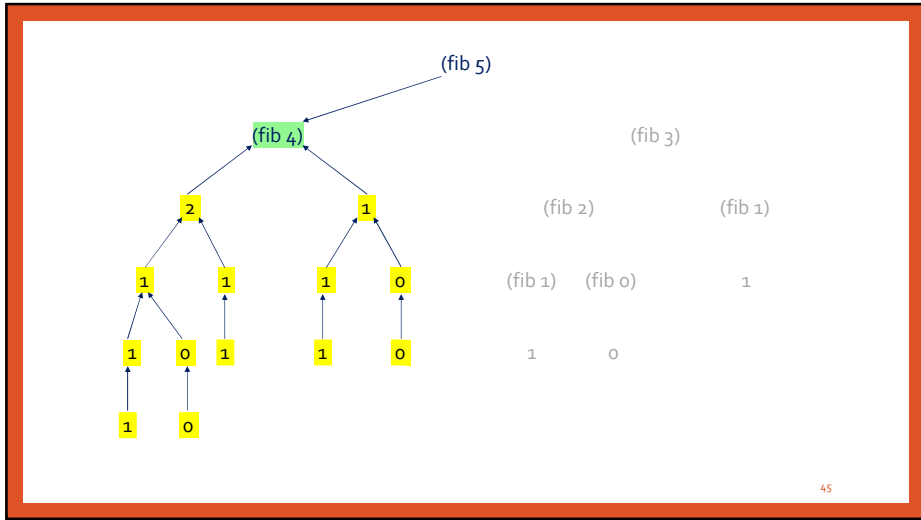
42

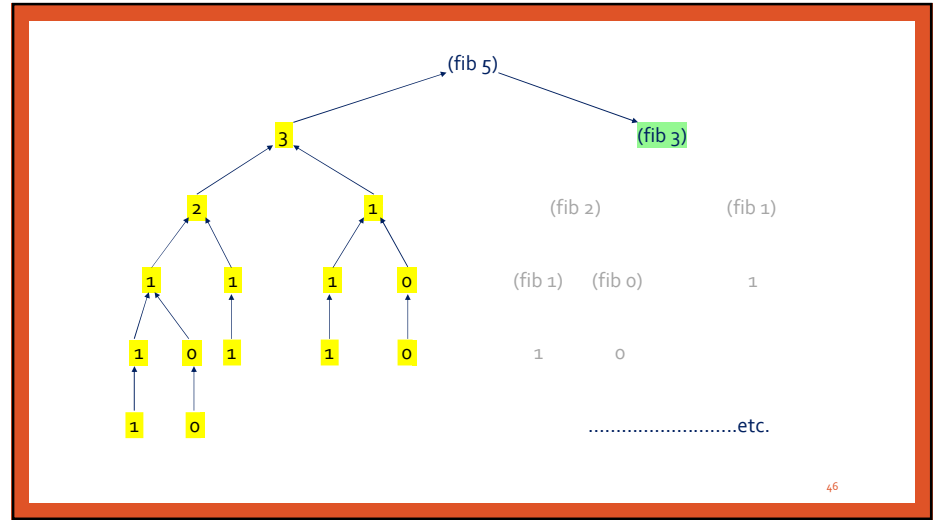
43

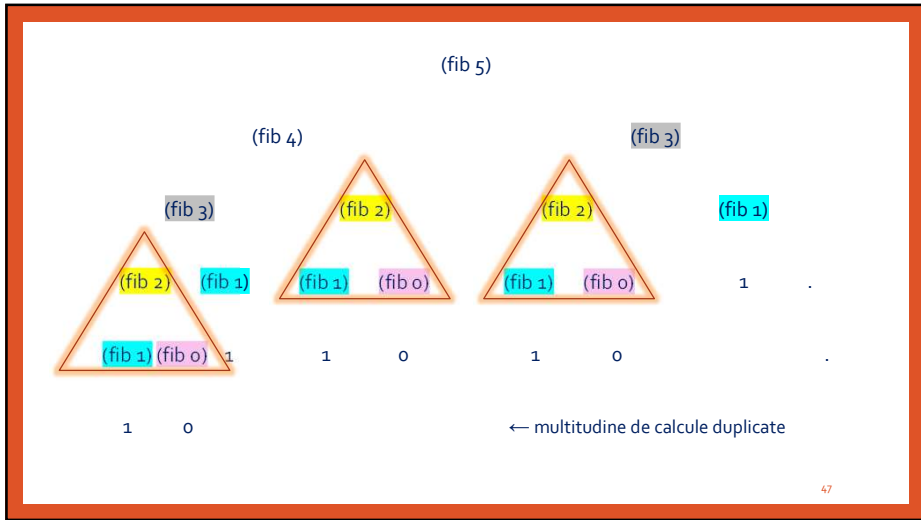
44

45

46

47

Observații – recursivitate arborescentă

- **Timp:** $\Theta(\text{fib}(n+1))$ (arborele are $2 * \text{fib}(n+1) - 1$ noduri)
- **Spațiu:** $\Theta(n)$ (stiva la un moment dat reprezintă o singură cale în arbore)
- **Calcul:** realizat integral la revenirea din recursivitate

```

    timp
    >(fibonacci-stack 3)
    >(fibonacci-stack 2)
    >(fibonacci-stack 1)
    <1
    >(fibonacci-stack 0)
    <0
    <1
    >(fibonacci-stack 1)
    <1
    <2
    spațiu
    
```

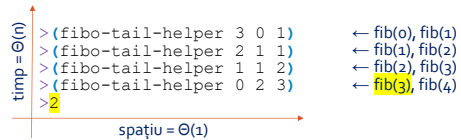
48

Fibonacci cu recursivitate pe coadă

```

1. (define (fibonacci n)
2.   (fibonacci-helper n 0 1))
3.
4. (define (fibonacci-helper n a b)
5.   (if (zero? n)
6.       a
7.       (fibonacci-helper (- n 1) b (+ a b))))

```


49

49

Tipuri de recursivitate – Cuprins

- Importanța recursivității în paradigma funcțională
- Recursivitate pe stivă
- Recursivitate pe coadă
- Recursivitate arborescentă
- **Comparație între tipurile de recursivitate**
- Transformarea în recursivitate pe coadă

50

50

Comparație

- **Recursivitate pe stivă:** ineficientă spațial din cauza memoriei ocupată de stivă
- **Recursivitate pe coadă:** eficientă spațial și (în general și) temporal
- **Recursivitate arborescentă:** ineficientă spațial din cauza stivei și temporal atunci când aceleași date sunt prelucrate de mai multe noduri din arbore

Atunci când există o soluție iterativă eficientă pentru problemă, aceasta se poate transpune în recursivitate pe coadă. Funcția rezultată va fi:

- Recursivă din punct de vedere textual (funcția se apelează pe ea însăși)
- Iterativă din punct de vedere al procesului generat la execuție
- Mai puțin elegantă decât variantele pe stivă / arborescentă care derivă direct din specificația formală

51

51

Cum recunoaștem tipul de recursivitate?

După:

- **numărul de apeluri** recursive pe care un apel le lansează
 - două sau mai multe apeluri → recursivitate arborescentă (care, implicit, folosește și stiva)
 - un singur apel → recursivitate pe stivă sau pe coadă
 - dacă fiecare ramură a unei expresii condiționale lansează maxim un apel recursiv, apelul părinte va lansa maxim un apel recursiv și recursivitatea va fi pe stivă sau pe coadă, nu arborescentă
- **poziția apelurilor** recursive în expresia care descrie valoarea de retur
 - singurul apel recursiv e în poziție finală (valoarea sa este valoarea de retur) → recursivitate pe coadă (condiția trebuie să fie îndeplinită de fiecare ramură a unei expresii condiționale)
 - există un apel care nu e în poziție finală → recursivitate pe stivă (sau arborescentă)

52

52

Exemple

Ce tip de recursivitate au funcțiile f și g de mai jos?

```

1. (define (f x)
2.   (cond ((zero? x) 0)
3.         ((even? x) (f (/ x 2)))
4.         (else (+ 1 (f (- x 1))))))
5.
6. (define (g L result)
7.   (cond ((null? L) result)
8.         ((list? (car L)) (g (cdr L) (append (g (car L) '()) result)))
9.         (else (g (cdr L) (cons (car L) result)))))

```

53

53

Exemple

Ce tip de recursivitate au funcțiile f și g de mai jos?

```

1. (define (f x) ← pe stivă
2.   (cond ((zero? x) 0)
3.         ((even? x) (f (/ x 2)))
4.         (else (+ 1 (f (- x 1))))))
5.
6. (define (g L result) ← arborescentă
7.   (cond ((null? L) result)
8.         ((list? (car L)) (g (cdr L) (append (g (car L) '()) result)))
9.         (else (g (cdr L) (cons (car L) result)))))

```

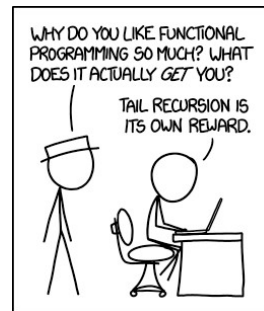
Existența unei variabile de tip acumulator nu înseamnă că avem recursivitate pe coadă!

54

54

Tipuri de recursivitate – Cuprins

- Importanța recursivității în paradigma funcțională
- Recursivitate pe stivă
- Recursivitate pe coadă
- Recursivitate arborescentă
- Comparație între tipurile de recursivitate
- Transformarea în recursivitate pe coadă

55

55

Transformarea în recursivitate pe coadă

```

(define (fact-stack n)
  (if (zero? n)
      1
      (* n
         (fact-stack (- n 1)))))

(define (fact-tail n)
  (fact-tail-helper n 1))

(define (fact-tail-helper n fact)
  (if (zero? n)
      fact
      (fact-tail-helper (- n 1)
                        (* n fact))))

```

- Helper-ul are un argument în plus: **acumulatorul** în care construim rezultatul pe avansul în recursivitate
- Calculul la care urma să participe rezultatul apelului recursiv este **calculul la care participă acumulatorul**
- La ieșirea din recursivitate, valoarea de retur nu mai este **valoarea pe cazul de bază**, ci **acumulatorul**
- Valoarea funcției pe cazul de bază corespunde adesea **valorii inițiale a acumulatorului**

56

56

Când acumulatorul este o listă

```

(define (get-odd-stack L)
  (cond
    ((null? L) '())
    ((even? (car L)) (get-odd-stack (cdr L)))
    (else (cons (car L) (get-odd-stack (cdr L))))))

>(get-odd-stack '(1 4 6 3))
>(cons 1 (get-odd-stack '(4 6 3)))
>(cons 1 (get-odd-stack '(6 3)))
>(cons 1 (get-odd-stack '(3)))
>(cons 1 (cons 3 (get-odd-stack '())))
>(cons 1 (cons 3 '()))
>(cons 1 '(3))
>(1 3)

(define (get-odd-tail L acc)
  (cond
    ((null? L) acc)
    ((even? (car L)) (get-odd-tail (cdr L) acc))
    (else (get-odd-tail (cdr L) (cons (car L) acc)))))

>(get-odd-tail '(1 4 6 3) '())
>(get-odd-tail '(4 6 3) '(1))
>(get-odd-tail '(6 3) '(1 1))
>(get-odd-tail '(3) '(1 1))
>(get-odd-tail '() '(3 1))
>'(3 1) → ordine inversă!

```

57

57

Când acumulatorul este o listă

Soluții pentru conservarea ordinii

- Inversarea acumulatorului înainte de retur (pe cazul de bază)


```
... (cond ((null? L) (reverse acc)) ...
```
- Adăugarea fiecărui nou element la sfârșitul acumulatorului (cu append în loc de cons)


```
... (else (get-odd-tail (cdr L) (append acc (list (car L))))) ...
```

Complexitate

- Inversare: $\Theta(n)$ (dată de complexitatea lui reverse)
- append în loc de cons: $\Theta(n^2)$ ($\Theta(\text{length}(\text{acc}))$ pentru fiecare append în parte)

$$(0 + 1 + 2 + \dots + (n-1))$$

58

58

Complexitate reverse și append

```

1. (define (reverse L) (rev L '()))
2. (define (rev L acc)
3.   (if (null? L)
4.       acc
5.       (rev (cdr L) (cons (car L) acc)))) →  $\Theta(\text{length}(L))$ 
6.
7. (define (append A B)
8.   (if (null? A)
9.       B
10.      (cons (car A) (append (cdr A) B)))) →  $\Theta(\text{length}(A))$ 

```

Concluzie: Pentru eficiență folosim inversarea acumulatorului la final, nu adăugarea fiecărui element la sfârșit.

59

59

Calcul Lambda

60

60

Calcul Lambda – Cuprins

- Aparițiile unei variabile într-o λ -expresie
- Statutul variabilelor într-o λ -expresie
- Evaluarea unei λ -expresii
- Forma normală a unei λ -expresii

61

61

Memento: λ -expresia

Sintaxa

- $e \equiv$
- x variabilă
 - $\lambda x. e_1$ funcție (unară, anonimă) cu parametrul formal x și corpul e
 - $(e_1 e_2)$ aplicație a expresiei e_1 asupra parametrului efectiv e_2

Semantica (Modelul substituției)

Pentru a evalua $(\lambda x. e_1 e_2)$ (funcția cu parametrul formal x și corpul e_1 , aplicată pe e_2):

- Peste tot în e_1 , identificatorul x este înlocuit cu e_2
- Se evaluează noul corp e_1 și se întoarce rezultatul (se notează $e_{1[e_2/x]}$)

62

62

Aparițiile unei variabile într-o λ -expresie

$$\lambda x. (x \lambda y. x)$$

Variabila x : 3 apariții conform cărora putem rescrie expresia ca $\lambda x_1. (x_2 \lambda y. x_3)$

Variabila y : 1 apariție conform căreia putem rescrie expresia ca $\lambda x. (x \lambda y_1. x)$

Vom distinge între:

- variabilele al căror nume nu contează (și ar putea fi oricare altul) și
- variabilele al căror nume este un alias pentru valori din exteriorul expresiei

63

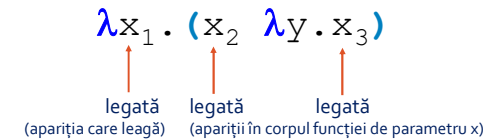
63

Apariții legate / libere într-o expresie

Apariția x_n este **legată** în E dacă:

- $E = \dots \lambda x_n. e \dots$ Variabila de după λ = variabila de legare
- $E = \dots \lambda x. e \dots$ și x_n apare în e Apariția de după λ = apariția care leagă (restul aparițiilor lui x în corpul e)

Altfel, apariția x_n este **liberă** în E .

64

64

Exemple de apariții legate / libere

Vom marca aparițiile **legate** ale fiecărei variabile cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

65

65

Exemple de apariții legate / libere

Vom marca aparițiile **legate** ale fiecărei variabile cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

66

66

Exemple de apariții legate / libere

Vom marca aparițiile **legate** ale fiecărei variabile cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

67

67

Exemple de apariții legate / libere

Vom marca aparițiile **legate** ale fiecărei variabile cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

68

68

Exemple de apariții legate / libere

Vom marca aparițiile **legate** ale fiecărei variabile cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

69

69

Exemple de apariții legate / libere

Vom marca aparițiile **legate** ale fiecărei variabile cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

70

70

Exemple de apariții legate / libere

Vom marca aparițiile **legate** ale fiecărei variabile cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

71

71

Observații

- O apariție este legată sau liberă **într-o expresie**

$$E = \lambda x.(y \lambda y.(x (y z))) =_{\text{notație}} \lambda x.e$$

legată în E
liberă în e

$$e = (y \lambda y.(x (y z)))$$

- Numele aparițiilor legate ale unei variabile nu contează (le putem redenumi pe toate cu un același nou identificator, semnificația expresiei rămânând aceeași)

$$E = \lambda x.(y \lambda y.(x (y z))) = \lambda a.(y \lambda b.(a (b z)))$$

(valoare externă lui E) acest y nu are nicio legătură cu acest y (parametrul funcției interne)

72

72

Calcul Lambda – Cuprins

- Aparițiile unei variabile într-o λ -expresie
- Statutul variabilelor într-o λ -expresie
- Evaluarea unei λ -expresii
- Forma normală a unei λ -expresii

73

73

Variabile legate / libere într-o expresie

Variabila x este **legată** în E dacă **toate aparițiile lui x sunt legate în E** .
Altfel, variabila x este **liberă** în E .

Exemplu: $(\lambda x.\lambda x.X)$ din punct de vedere al statutului aparițiilor devine
 $(\lambda x.\lambda x.X)$ din punct de vedere al statutului variabilelor („din cauza” primului x).

Observații

- Ca și în cazul aparițiilor, o variabilă este legată sau liberă **într-o expresie**
- Ca și în cazul aparițiilor, **numele variabilelor legate nu contează**

74

74

Exemple de variabile legate / libere

Vom marca variabilele **legate** cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x.\lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

75

75

Exemple de variabile legate / libere

Vom marca variabilele **legate** cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x.\lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

76

76

Exemple de variabile legate / libere

Vom marca variabilele **legate** cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

77

77

Exemple de variabile legate / libere

Vom marca variabilele **legate** cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

78

78

Exemple de variabile legate / libere

Vom marca variabilele **legate** cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$ dar dacă ne limităm la subexpresia $\lambda y.(x y)$ statutul variabilelor se inversează!

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

79

79

Exemple de variabile legate / libere

Vom marca variabilele **legate** cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

80

80

Exemple de variabile legate / libere

Vom marca variabilele **legate** cu **portocaliu** și pe cele **libere** cu **verde**.

$(x \lambda y.x)$

$(y \lambda y.x)$

$\lambda z.((+ z) x)$

$(\lambda x. \lambda y.(x y) y)$

$\lambda x.(y \lambda y.(x (y z)))$

$(x \lambda x.(\lambda x.y \lambda y.(x z)))$

81

81

Calcul Lambda – Cuprins

- Aparițiile unei variabile într-o λ -expresie
- Statutul variabilelor într-o λ -expresie
- Evaluarea unei λ -expresii
- Forma normală a unei λ -expresii

82

82

β -redex și β -reducere

Memento: Semantica λ -expresiilor (Modelul substituției)

Pentru a evalua $(\lambda x.e_1 e_2)$ (funcția cu parametrul formal x și corpul e_1 , aplicată pe e_2):

- Peste tot în e_1 , identificatorul x este înlocuit cu e_2
- Peste tot în e_1 , aparițiile libere ale lui x (libere în e_1 !) sunt înlocuite cu e_2 (nu are sens să înlocuiesc și aparițiile legate, întrucât acestea se numesc tot x doar întâmplător)
- Se evaluează noul corp e_1 și se întoarce rezultatul (se notează $e_1[e_2/x]$)

β -redex = λ -expresie de forma $(\lambda x.e_1 e_2)$

β -reducere = efectuarea calculului $(\lambda x.e_1 e_2) \rightarrow_{\beta} e_1[e_2/x]$

83

83

Greșeli apărute la β -reducere

Exemplu: $(\lambda x.\lambda y.(x y) y) \rightarrow_{\beta} \lambda y.(x y)_{[y/x]} = \lambda y.(y y)$ (greșit!)

Trebuie să obținem

Am obținut

o funcție care îl aplică pe y asupra argumentului său \neq o funcție care își aplică argumentul asupra lui însuși

Ce a mers rău?

În urma înlocuirii, apariția lui y (care era liberă în e_2) s-a trezit legată în e_1 (la un argument cu care nu avea nicio legătură).

Generalizare

Conflict de nume între variabilele legate din e_1 și variabilele libere din e_2 \rightarrow greșeli în evaluare

84

84

Soluția: α -conversia

α -conversie = redenumirea variabilelor legate din corpul unei funcții $\lambda x.e_1$ a.î. ele să nu coincidă cu variabilele libere din parametrul efectiv e_2 pe care aplicăm funcția

Observații

- Numele variabilelor legate oricum nu contează, deci ele pot fi redenumite
- Noul nume trebuie să nu intre în conflict cu variabilele libere din e_1 și din e_2

Exemplu: $(\lambda x.\lambda y.(x\ y))\ y \rightarrow_{\alpha} (\lambda x.\lambda z.(x\ z))\ y \rightarrow_{\beta} \lambda z.(x\ z)_{[y/x]} = \lambda z.(y\ z)$ (corect!)

85

85

Exemplu de secvență de reducere

$((\lambda x.\lambda y.\lambda z.(x\ (y\ z))\ z)\ y)$

86

86

Exemplu de secvență de reducere

$((\lambda x.\lambda y.\lambda z.(x\ (y\ z))\ z)\ y)$

87

87

Exemplu de secvență de reducere

$((\lambda x.\lambda y.\lambda z.(x\ (y\ z))\ z)\ y)$

88

88

Exemplu de secvență de reducere

$$((\lambda x. \lambda y. \lambda z. (x (y z))) z) y \rightarrow_{\alpha}$$

$$((\lambda x. \lambda y. \lambda t. (x (y t))) z) y$$

89

89

Exemplu de secvență de reducere

$$((\lambda x. \lambda y. \lambda z. (x (y z))) z) y \rightarrow_{\alpha}$$

$$((\lambda x. \lambda y. \lambda t. (x (y t))) z) y \rightarrow_{\beta}$$

$$(\lambda y. \lambda t. (z (y t))) y$$

90

90

Exemplu de secvență de reducere

$$((\lambda x. \lambda y. \lambda z. (x (y z))) z) y \rightarrow_{\alpha}$$

$$((\lambda x. \lambda y. \lambda t. (x (y t))) z) y \rightarrow_{\beta}$$

$$(\lambda y. \lambda t. (z (y t))) y$$

91

91

Exemplu de secvență de reducere

$$((\lambda x. \lambda y. \lambda z. (x (y z))) z) y \rightarrow_{\alpha}$$

$$((\lambda x. \lambda y. \lambda t. (x (y t))) z) y \rightarrow_{\beta}$$

$$(\lambda y. \lambda t. (z (y t))) y$$

92

92

Exemplu de secvență de reducere

$$\begin{aligned} ((\lambda x. \lambda y. \lambda z. (x (y z))) z) y &\rightarrow_{\alpha} \\ ((\lambda x. \lambda y. \lambda t. (x (y t))) z) y &\rightarrow_{\beta} \\ (\lambda y. \lambda t. (z (y t))) y &\rightarrow_{\beta} \\ \lambda t. (z (y t)) & \end{aligned}$$

93

93

Calculul Lambda – Cuprins

- Aparițiile unei variabile într-o λ -expresie
- Statutul variabilelor într-o λ -expresie
- Evaluarea unei λ -expresii
- Forma normală a unei λ -expresii

94

94

Forma normală a unei λ -expresii

λ -expresie în **forma normală** \Leftrightarrow λ -expresie care nu conține niciun β -redex

Întrebări

- Are orice λ -expresie o formă normală?
- Forma normală este unică? (sau secvențe distincte de reducere pot duce la forme normale distincte?)
- Dacă o λ -expresie admite o formă normală, se poate garanta găsirea ei?

Observație (ajutătoare pentru întrebările anterioare)

Calculul Lambda este un model de calculabilitate.
 λ -expresiile sunt practic programe capabile să ruleze pe o ipotetică Mașină Lambda.

95

95

Are orice λ -expresie o formă normală?

NU.

Exemplu: $(\lambda x.(x x) \lambda x.(x x)) \rightarrow_{\beta} (\lambda x.(x x) \lambda x.(x x)) \rightarrow_{\beta} (\lambda x.(x x) \lambda x.(x x)) \rightarrow_{\beta} \dots$

λ -expresie **reductibilă** \Leftrightarrow admite o secvență finită de reducere până la o formă normală
 Altfel, λ -expresia este **ireductibilă**.

96

96

Forma normală este unică?

DA.

Teorema Church-Rosser

Dacă $\left\{ \begin{array}{l} e \rightarrow^* a \\ \text{și} \\ e \rightarrow^* b \end{array} \right.$ atunci $\exists d$ a.î. $\left\{ \begin{array}{l} a \rightarrow^* d \\ \text{și} \\ b \rightarrow^* d \end{array} \right.$ (\rightarrow^* = secvență de reducere)

Explicație: Dacă a și b ar fi forme normale distincte, prin definiție a și b nemaiconținând niciun β -redex, ele nu s-ar putea reduce suplimentar către un același d.

97

97

Se poate garanta găsirea formei normale?

DA.

Teorema normalizării

Pentru orice λ -expresie reductibilă, se poate ajunge la forma ei normală aplicând **reducere stânga-dreapta** (reducând mereu cel mai din stânga β -redex, ca la evaluarea normală).

Exemplu: $E_1 = (\lambda x.(x x) \lambda x.(x x))$

$E_2 = (\lambda x.y E_1) \rightarrow_{\beta} y$

← o reducere dreapta-stânga nu s-ar termina niciodată

Concluzie: Evaluarea aplicativă e mai eficientă, dar evaluarea normală e mai sigură.

98

98

Rezumat

- Teza lui Church
- Tipuri de recursivitate
- Apariții ale unei variabile într-o expresie
- Variabile într-o expresie
- β -redex și β -reducere
- α -conversie
- Forma normală
- Expresie ireductibilă
- Teorema normalizării

99

99

Rezumat

- Teza lui Church:** Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive)
- Tipuri de recursivitate
- Apariții ale unei variabile într-o expresie
- Variabile într-o expresie
- β -redex și β -reducere
- α -conversie
- Forma normală
- Expresie ireductibilă
- Teorema normalizării

100

100

Rezumat

Teza lui Church: Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive)

Tipuri de recursivitate: pe stivă (ineficient spațial), pe coadă, arborescentă (ineficient spațial/temporal)

Apariții ale unei variabile într-o expresie

Variabile într-o expresie

β -redex și β -reducere

α -conversie

Forma normală

Expresie ireductibilă

Teorema normalizării

101

101

Rezumat

Teza lui Church: Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive)

Tipuri de recursivitate: pe stivă (ineficient spațial), pe coadă, arborescentă (ineficient spațial/temporal)

Apariții ale unei variabile într-o expresie: legate ($\lambda x.e$, $\lambda x. \dots x \dots$), libere (restul)

Variabile într-o expresie

β -redex și β -reducere

α -conversie

Forma normală

Expresie ireductibilă

Teorema normalizării

102

102

Rezumat

Teza lui Church: Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive)

Tipuri de recursivitate: pe stivă (ineficient spațial), pe coadă, arborescentă (ineficient spațial/temporal)

Apariții ale unei variabile într-o expresie: legate ($\lambda x.e$, $\lambda x. \dots x \dots$), libere (restul)

Variabile într-o expresie: legate (toate aparițiile sunt legate), libere (restul)

β -redex și β -reducere

α -conversie

Forma normală

Expresie ireductibilă

Teorema normalizării

103

103

Rezumat

Teza lui Church: Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive)

Tipuri de recursivitate: pe stivă (ineficient spațial), pe coadă, arborescentă (ineficient spațial/temporal)

Apariții ale unei variabile într-o expresie: legate ($\lambda x.e$, $\lambda x. \dots x \dots$), libere (restul)

Variabile într-o expresie: legate (toate aparițiile sunt legate), libere (restul)

β -redex și β -reducere: $(\lambda x.e_1 e_2), (\lambda x.e_1 e_2) \rightarrow_{\beta} e_1[e_2/x]$

α -conversie

Forma normală

Expresie ireductibilă

Teorema normalizării

104

104

Rezumat

Teza lui Church: Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive)

Tipuri de recursivitate: pe stivă (ineficient spațial), pe coadă, arborescentă (ineficient spațial/temporal)

Apariții ale unei variabile într-o expresie: legate ($\lambda x.e$, $\lambda x. \dots x \dots$), libere (restul)

Variabile într-o expresie: legate (toate aparițiile sunt legate), libere (restul)

β -redex și β -reducere: $(\lambda x.e_1 e_2), (\lambda x.e_1 e_2) \rightarrow_{\beta} e_1[e_2/x]$

α -conversie: $(\lambda x. \dots \lambda y.e_1 \dots e_2) \rightarrow_{\alpha} (\lambda x. \dots \lambda t.e_1[t/y] \dots e_2)$ unde t nu era liberă în e_1, e_2

Forma normală
Expresie ireductibilă
Teorema normalizării

105

105

Rezumat

Teza lui Church: Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive)

Tipuri de recursivitate: pe stivă (ineficient spațial), pe coadă, arborescentă (ineficient spațial/temporal)

Apariții ale unei variabile într-o expresie: legate ($\lambda x.e$, $\lambda x. \dots x \dots$), libere (restul)

Variabile într-o expresie: legate (toate aparițiile sunt legate), libere (restul)

β -redex și β -reducere: $(\lambda x.e_1 e_2), (\lambda x.e_1 e_2) \rightarrow_{\beta} e_1[e_2/x]$

α -conversie: $(\lambda x. \dots \lambda y.e_1 \dots e_2) \rightarrow_{\alpha} (\lambda x. \dots \lambda t.e_1[t/y] \dots e_2)$ unde t nu era liberă în e_1, e_2

Forma normală: λ -expresia nu conține niciun β -redex

Expresie ireductibilă
Teorema normalizării

106

106

Rezumat

Teza lui Church: Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive)

Tipuri de recursivitate: pe stivă (ineficient spațial), pe coadă, arborescentă (ineficient spațial/temporal)

Apariții ale unei variabile într-o expresie: legate ($\lambda x.e$, $\lambda x. \dots x \dots$), libere (restul)

Variabile într-o expresie: legate (toate aparițiile sunt legate), libere (restul)

β -redex și β -reducere: $(\lambda x.e_1 e_2), (\lambda x.e_1 e_2) \rightarrow_{\beta} e_1[e_2/x]$

α -conversie: $(\lambda x. \dots \lambda y.e_1 \dots e_2) \rightarrow_{\alpha} (\lambda x. \dots \lambda t.e_1[t/y] \dots e_2)$ unde t nu era liberă în e_1, e_2

Forma normală: λ -expresia nu conține niciun β -redex

Expresie ireductibilă: nu poate fi redusă la o formă normală (altfel – reductibilă)

Teorema normalizării

107

107

Rezumat

Teza lui Church: Orice calcul efectiv poate fi modelat în Calcul Lambda (cu funcții recursive)

Tipuri de recursivitate: pe stivă (ineficient spațial), pe coadă, arborescentă (ineficient spațial/temporal)

Apariții ale unei variabile într-o expresie: legate ($\lambda x.e$, $\lambda x. \dots x \dots$), libere (restul)

Variabile într-o expresie: legate (toate aparițiile sunt legate), libere (restul)

β -redex și β -reducere: $(\lambda x.e_1 e_2), (\lambda x.e_1 e_2) \rightarrow_{\beta} e_1[e_2/x]$

α -conversie: $(\lambda x. \dots \lambda y.e_1 \dots e_2) \rightarrow_{\alpha} (\lambda x. \dots \lambda z.e_1[z/y] \dots e_2)$ unde z nu era liberă în e_1, e_2

Forma normală: λ -expresia nu conține niciun β -redex

Expresie ireductibilă: nu poate fi redusă la o formă normală (altfel – reductibilă)

Teorema normalizării: Reducerea stânga->dreapta garantează găsirea formei normale (când aceasta există)

108

108